

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Kasvatukselliset keinot luovat normaaliutta ja yhdenvertaisuutta sijaishuollossa olevan lapsen elämään, koska samoja kasvatuksellisia keinoja käytetään myös kodeissa. Sääntely vahvistaa mahdollisuuksia lasten sijoittamiseen perhehoitoon, ja parantaa perhehoitosijoitusten jatkuvuutta erityisesti nuoruusikäisten

kohdalla. Laitoshoidossa kasvatuksellisten keinojen käyttömahdollisuus laajenee ja tämä vähentää hoito- ja kasvatushenkilöstön hallinnolliseen päätösvalmisteluun kuluva-aikaa.

Tulkinta kasvatuksellisten keinojen ja päätösmenettelyyn kuuluvien rajoitusten osalta saattaa olla arjessa haastavaa. Kasvatuksellisia keinoja olisi tarpeen kuvata hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkemmin, jotta selkeämmin tunnistetaan missä raja menee suhteessa rajoitustoimenpiteisiin. On tärkeää vahvistaa kansallista ohjausta, jotta tulkintakäytänteet selkeytyvät.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Esityksessä on sekä selkeitä ilmaisuja, esimerkiksi "on otettava pois" että myös tarkennettavia kohtia. Erityisesti perhehoidon osalta asiakassuunnitelman yhteydessä käytävä keskustelu selkeyttää kasvatuksellisten keinojen käyttöä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lapsikohtaisen valvonnan merkitys nousee ja sitä edistää välitön ilmoittaminen sosiaalityöntekijälle.

Epäselvää on, miten yksityiskohtaisesti arjen käytäntöjä tulee kuvata lapsen asiakassuunnitelmassa. Huoltajan näkemys kasvatuksellisten keinojen käytöstä tulee kirjata asiakassuunnitelmaan. Lisäksi epäselvää on, miten huoltajaa tulee muuten informoida. Käytännössä päätöksenteko erhehoidossa

tapahtuvien aineiden ja esineiden poistaamisesta tulee olemaan jälkikäteistä. Kasvatuksellisten rajaamisten vaikutusten seuraaminen ja arviointi asiakassuunnitelmanneuvottelun yhteydessä olisi tarkoituksenmukaista. Lastensuojelulain 4 b §:ää koskien ja yleisemminkin koko hallituksen esityksessä tulee viittauksissa lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään lisätä ”tai hänen estyneenä ollessaan muulle toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranhaltijalle”.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisuonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Etelä-Suomen yhteistyöalueella ja Uudellamaalla hybridiyksikkökehittäminen on saatu juuri käynnistymään pitkällisten neuvottelujen jälkeen. On kuitenkin huomattava, että tosiasiaissa sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio ei ole edennyt lainsäädännön velvoittavuudesta huolimatta eikä pelkät säätelylliset keinot ole riittäviä. Esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana olevien lasten oikeus riittäviin terveydenhuollon palveluihin ei ole kansallisesti toteutunut, vaikka lainsäädännössä on velvoittavat pykälät. Tämä osoittaa, että pelkkä sääntely ei yksinään riitä, jos alueen toimijoilla ei ole yhteistä tahtotilaa ja kansallisessa ohjauksessa riittävässä tavalla valvota velvoitteiden toteutumista.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Sijoittamisperusteena oleva vakava väkivalta tulisi määritellä laissa tarkemmin ja sijoitusperusteena tulisi olla vain suunnitelmalliset tilanteet. Muutoin esitys on selkeä ja käytännössä toteutettavissa. Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua ei Helsingin näkökulmasta ole tarkoituksenmukaista toteuttaa kiireellisten sijoitusten vastaanottopalveluna, koska Helsingillä on käytössä omia laitospalveluja, joissa voidaan hoitaa kiireellisessä tilanteessa vakavan väkivaltaisesti käyttäytyviä nuoria. Kuntouttavaan suljettuun laitoshoitoon tehtäviltä sijoituksilta tulisi muutoinkin edellyttää suunnitelmallisuutta.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?

Hoito- ja kasvatushenkilöstöstä osa on tarkoituksenmukaista olla soveltuvan kouluasteisen tutkinnon suorittaneita, esimerkiksi lähihoitajia. Myös suljetussa kuntouttavassa laitospalvelussa ympärivuorokautisen hoidon tehtäviin sisältyy myös arkista huolenpitoa, jonka vuoksi laajempi tehtävärakenne on tarpeellinen. Muutoin esitetty moniammatillinen koulutusrakenne on tarkoituksenmukainen. Turvallisuudesta varmistamiseksi vartijoiden käyttö henkilöstönä on tarpeellista.

Henkilöstön osaamisen näkökulmasta kriittistä on varmistaa, että yksiköllä on vahvat perehdytys- ja täydennyskoulutuspolut, joita hyödyntäen voidaan varmistaa hoidollinen ja yksikön viitekehyksen mukainen

sijaishuollon työskentely.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Velvollisuus tarkistaa asiakassuunnitelma tulee säätää tehtäväksi esitettyä tiiviimmin, vähintään 3 kuukauden välein, johtuen yksikön perusoikeuksia voimakkaasti rajoittavasta luonteesta. Rajoitustoimien käyttöä tulee arvioida asiakassuunnitelman laadinnan yhteydessä. Samalla

arvioidaan kuntoutuksen etenemistä ja lapsen palvelujen saantia sekä jatkosuunnitelmaa. Lapsen ja sosiaalityöntekijän henkilökohtaisten tapaamisten sääntely tulee olla velvoittavampaa ja edellyttää tiiviimpää yhteydenpitoa lapsen ja sosiaalityöntekijän kesken. Lapsikohtainen valvonta edellyttää asiantuntijaraportointia tiiviimmin, myös 3 kuukauden välein. Lapsen oikeus perhesuhteisiin ja yhteydenpitoon läheisiin tulee olla yksityiskohtaisemmin säädelty.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Erityisen huolenpidon rinnalle tarvitaan palvelumuoto, jossa voidaan intensiivisesti ja pitkäkestoisesti työskennellä lapsen kuntouttamiseksi. Ei ole tarkoituksenmukaista käyttää ehdotettua uutta suljettua laitospalvelua muutoin kuin erityisen vaativissa tilanteissa. Sääntelyn mukaan sijoitus suljettuun laitospalveluun on mahdollinen, jos erityinen huolenpito ei ole mahdollinen. Perusteissa sijoittamiselle uuteen palveluun erityisen huolenpidon sijaan on epäselvyyttä. Tulee selkeämmin avata, mitä tarkoitetaan vakavalla väkivallalla. Palvelua ei tule käyttää vankeusrangaistuksen tai tuomioistuimen pakkokeinojen sijaan.

Kyseessä on uusi ja erityisestä huolenpidosta poikkeava sijaishuollon järjestämisen tapa. Toivottavaa on, etteivät erityisen huolenpidon jaksot ja kuntouttava suljettu laitospalvelu ketjuunnu.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Ehdotukset ovat pääosin tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa. Erityisen huolenpidon turvallisuutta tulisi voida parantaa vartijasäätelyllä ja vierailijoiden tarkistuksella samoin kuin suljetussa kuntouttavassa hoidossa.

Keston pidennys on huomattava. Erityisen huolenpidon jakson tavoitteellisuutta vahvistaisi asiakassuunnitelman laatimisvelvoite tiheimmin ja lapsen ja sosiaalityöntekijän velvoittavat tapaamiset. Sosiaalityön tulee saada käyttöön säännöllinen raportointi jakson työskentelystä. Keston pidennyksen vuoksi on perusteltua, ettei lapsella säily aiempi sijaishuoltopaikka. Lakiesityksen 60 b § 4 momentti on kuitenkin kirjoitettu sellaiseen muotoon, että Helsingillä ja hyvinvointialueilla säilyy velvoite lapsen erityisen huolenpidon jaksoa edeltäneen sijaishuoltopaikan säilyttämiseen, mikäli irtisanominen olisi lapsen edun vastaista. Käytännössä Helsinki ja hyvinvointialueet joutuvat maksamaan kaksinkertaiset hoitovuorokausimaksut (n. 900 e/vrk EHO ja n. 5-700 e/vrk edeltävän sijaishuoltopaikan säilyttäminen). Jotta tuplamaksuja ei tulisi, tulee 4 momentin viimeinen lause: "mikäli irtisanominen ei ole lapsen edun vastaista" -poistaa.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

-

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

-

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Välttämättömät voimakeinot tulisi kuvata tarkemmin, ettei tilanteessa syylistytä rikoslaissa tarkoitettuun voimakeinojen liioitteluun. Voimakeinoja voi käyttää vain, jos niitä voidaan turvallisesti käyttää. Kaikilla työntekijöillä ei ole riittävää voimaa ja kokoa käyttää voimakeinoja turvallisesti.

66 § Henkilöntarkastus

Metallinilmaisimen käyttömahdollisuus työ- ja asiakasturvallisuuden varmistamiksi tarpeen mukaan on kannatettavaa. Tupakkatuotteiden lisääminen listaukseen on perusteltua.

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

-

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Välttämättömät voimakeinot tulisi kuvata tarkemmin, ettei tilanteessa syylistytä rikoslaissa tarkoitettuun voimakeinojen liioitteluun.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Muutos on hyvä ja tarkoituksenmukainen.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Paikannusmahdollisuus parantaa mahdollisuutta suojella lasta ja voi nopeuttaa lapsen löytämistä ja palauttamista.

69 b § Lapsen kiinniotto

Lapsen kiinnipitomahdollisuus kiinteistöstä autoon siirrettäessä on suojelua parantava lisäys lainsäädäntöön. Käytännössä arjessa voi kuitenkin syntyä hämmentäviä tilanteita, jos siviiliasuinen lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluva henkilö välttämättömiä voimakeinoja käyttäen siirtää äänekkäästi vastustelevaa lasta kerrostalon rappukäytävää pitkin edessä odottavaan siviiliautoon.

Välttämättömät voimakeinot on avattava tarkemmin, jotta ei tapahdu rikoslaissa tarkoitettua voimakeinojen liioittelua. Kansalliselle tarkentavalle ohjaukselle on tarve. On selvää, että poliisin

virka-apua tullaan myös jatkossa tarvitsemaan tilanteissa, joissa lapsen käyttäytyminen tai olosuhteet muutoin ovat sellaiset, että tilanne edellyttää poliisin toimivaltuuksia.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Sääntely on kannatettavaa.

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Sääntely on osin kannatettavaa. On perusteltua, että myös perhehoitoon sijoitetut lapset huomioidaan etsintää ja palauttamista koskevassa

sääntelyssä. Pykälässä säädetään lapsen kiinniottamiseen ja kiinniotetun lapsen kuljettamiseen liittyvä toimivalta ainoastaan toimivaltaiselle

sosiaalihuollon viranhaltijalle. Sosiaalityöntekijän yliopistokoulutus ei anna lainkaan valmiuksia kiinnipitämiseen, eikä ole tarkoituksenmukaista kohdentaa sosiaalityöntekijöiden työpanosta tämän tyyppisiin tehtäviin. Laitoshoidossa on hoito- ja kasvatushenkilöstöä, jolla on kiinnipidon osaaminen, mutta perhehoidossa ei tällaista henkilöstöä ole. Riskinä voi myös olla, ettei poliisilta saada virka-apua perhehoidosta luvattomasti poistuneen lapsen etsimiseen ja palauttamiseen. Sääntely tällaisenaan saattaa vaikeuttaa lasten etsintää ja palauttamista.

Viittaus lain 69 a §:n 4 momenttiin on epäselvä. Tarkoitetaanko sillä jotain muuta kuin lapsen etsinnästä ja palauttamisesta tehtäviä kirjauksia lapsen asiakasasiakirjoihin?

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Pykälän 2 momenttiin virka-avun saamisperusteisiin tulee lisätä muista olosuhteista liittyvät tekijät, jotka voivat vaarantaa lapsen turvallisuuden tai laitoksen tai sosiaalihuollon työntekijöiden työturvallisuuden, jos riskitekijöistä on saatu ennalta tietoa. Esimerkiksi epäily päihtyneiden henkilöiden läsnäolosta, ammattilaisille esitetty uhkaukset, asunnossa oleva suuri ihmisjoukko tai tieto lapsen kaltoinkoittelusta. Tämä on tarpeen selkeyttää, ettei näitä tekijöitä tulkita niin sanotuiksi normaaleiksi poliisitehtäviksi, vaan virka-avulla turvattaviksi palautustehtäviksi.

Pykälän 3 momenttiin tulee tarkentaa, että sijaintihyvinvointialue määrittelee väliaikaisesti tarvittaessa käytettävät lastensuojelulaitokset. Myöskään kuljettaminen ainoastaan lähimpään mahdolliseen lastensuojelulaitokseen ei ole tarkoituksenmukaista, vaan väkivaltaisen lapsen kuljetus tulisi järjestää suoraan varsinaiseen sijaishuoltopaikkaan. On todennäköistä, että tilanne johtaa uuteen virka-aputarpeeseen, kun lasta siirretään omaan, varsinaiseen yksikköönsä.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Rajoitustoimenpiteiden laaja käyttömahdollisuus mahdollistaa lapsen kuntoutumista. Toiminnassa tulee huomioida lapsen kuntoutuksen vaihe ja mahdollistaa tavalliseen arkeen ja toimintaympäristöön palaaminen turvallisella tavalla.

Pykälän 3 momentin muotoilua tulee tarkentaa siten, että toimivaltaa kiireellisestä sijoituksesta ei siirretä pykälässä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Lastensuojelulain 38 §:n mukaisesta kiireellisen sijoituksen toimivallasta säädetään lastensuojelulain 13 §:ssä. Lastensuojelulain 13 §:n mukaisesti hyvinvointialueella on toimivalta määrätä päätöksentekovallasta ja siten myös muu kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi päättää kiireellisestä sijoituksesta. Esimerkiksi Helsingissä kiireellisestä sijoituksesta päättää johtava sosiaalityöntekijä.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Säätely on tarkoituksenmukaista.

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

-

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Hallituksen esityksen taloudelliset vaikutukset Helsingin kaupungille ja hyvinvointialueille on aliarvioitu.

Kuntouttavan suljetun kuntoutuspalvelun vuorokausihintojen osalta on

todettu, että ne eivät ole kovinkaan paljon suuremmat kuin nykyisen

EHO:n (Valtion koulukodit 910 e/vrk). Helsingin kaupungin näkemyksen

mukaan suljettuun kuntouttavaan laitospalveluun sijoitettavien nuorten

kustannukset pääsääntöisesti asettuvat nykyisellään tälle tasolle. Toisaalla on todettu uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun hinnan

olevan todennäköisesti suuruusluokkaa n. 1800 –2000 e/vrk. Epäselväksi jää, voiko Valtion koulukodit laskuttaa jo korkeampaa hintaa erilaisten lisäkustannusten johdosta. Esityksen lopputoteamuksena on, että lisärahoitusta ei tarvita, koska uuteen palveluun sijoitettavien lasten

lastensuojelun ja terveydenhuollon kustannukset eivät ole merkittävästi

korkeammat. Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan uusi kuntouttava suljettu laitospalvelu lisää Helsingin ja hyvinvointialueiden kustannuksia ja kustannukset tulee huomioida täysimääräisinä.

Erityisen huolenpidon palvelun enimmäiskesto pitenee nykyisestä 90 vuorokautta. Asiaa sääntelevässä 60 b §:ssä todetaan, että aiempi sijaishuoltopaikka voidaan irtisanoa, mikäli irtisanominen ei ole lapsen edun vastaista. Esiityksen mukaan hyvinvointialueille ei synny lisäkustannuksia, koska eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kannanotossaan aiemmin edellyttänyt hyvinvointialueiden pitävän toista sijaishuoltopaikka lapselle varattuna samanaikaisesti EHO:n kanssa.

Esitetty lastensuojelulain 60 b §:n muotoilu "mikäli irtisanominen ei ole lapsen edun vastaista" johtaa tilanteeseen, jossa hyvinvointialueilla säilyy edelleen velvoite maksaa toinen sijaishuoltopaikka lapsen EHO palvelun ajaksi. Mikäli pykälän muotoilu halutaan säilyttää esitetyn mukaisena, tulee samanaikaisesti huomioida hyvinvointialueiden kustannukset kahden samanaikaisen sijaishuoltopaikan kustannuksista (EHO n. 910 e/vrk+ säilytettävä sijaishuoltopaikka n. 500-700 e/vrk). Lisäksi on huomioitava, että erityisen huolenpidon jaksoille menee lapsia myös erityistason yksiköistä (keskihinta 500 e/vrk) ja edullisimmista vaativan tason yksiköistä (alle 700 e/vrk), jolloin tosiasiaassa hyvinvointialueen kustannukset nousevat EHO-jakson (arvioitu hinta n. 910 e/vrk) aikana. Tämä tulee huomioida hyvinvointialueiden kustannuksia arvioitaessa.

Ihatsu Jan
Helsingin kaupunki - Helsingin kaupunginhallitus